

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

- 1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?**

Sopeutumissuunnitelma tunnistaa hyvin eri näkökohdat, joihin ilmastonmuutos vaikuttaa ja joiden vaikutuksiin tulee keskittää voimavaroja sopeutusratkaisuiden löytämiseksi.

- 2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutuskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)**

Sopeutussuunnitelmassa on tuotu esille hyvin monipuolisesti ilmastonmuutoksen aiheuttamat vaikutukset, niin positiiviset kuin negatiiviset, eri toimialoille, ympäristöihin ja haitan kärsijöihin. Näkökohtana on nostettu esiin myös taloudelliset vaikutukset ja se, että taloudellisten vaikutusten arviointi on vielä puutteellista lähes kaikilla aloilla. Tietopuutteiden huomiointi on erityisen tärkeää, jotta todellisia ja tarpeellisia sopeutumiskeinoja pystytään arvioimaan realistisesti suunnitelman tiivis aikajänne huomioiden.

- 3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)**

Suunnitelman visio on ”Hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa” ja sitä täydentää kolme päämäärää sisältävät toimijoiden tahdon, keinot ja kyvyn varautua ja sopeutua ilmaston muutokseen. Visio ja päämäärät ovat selkeät ja tuovat hyvin esille sen sisällön, mitä suunnitelmalla tavoitellaan.

- 4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?**

Tavoitteena on, että sopeutuminen on integroitu valtioneuvoston ja ministeriöiden strategiseen suunnitteluun ja ennakointiin vuoteen 2030 mennessä. Tavoitetta voidaan pitää hyvänä, mutta mikäli koko suunnitelman tavoitteena on se, miten Suomi varautuu ja sopeutuu muuttuvan ilmaston vaikutuksiin vuosina 2023-2030, voidaan tavoitteessa asetettua tavoitevuotta pitää liian myöhäisenä. Erityisen tärkeää on kerätä yhteen tieto eri ministeriöiden ohjelmien, strategioiden ja

edistämisasiakirjojen sisällöistä, jotka kiinnittävät huomiota sopeutumistoimiin, jotta kokonaiskuvan määrittäminen on mahdollista. Se, että valtioneuvoston ja ministeriöiden suunnitteluun on sisällytetty sopeutumistoimet, ei vielä tarkoita sitä, että toimet ovat käytössä alueilla ja kunnissa siten, että tavoitteet olisivat aidosti toteutuksessa vuoteen 2030 mennessä.

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ruoka- ja ravitsemusturvan osalta on tunnistettu maatalouden ja kalatalouden vaikutukset ruokahuoltoon. Yhtenä lisättävänä aiheena tässä voisi pitää myös metsien elintarvikkeiden kokonaisuutta huomioiden myös riistatalouden. Yleisesti voidaan todeta, että toimenpiteissä tulisi huomioida nykyistä selkeämmin myös elintarveteollisuuden ja elintarvikkeiden valmistuksen tuotantoketjut.

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Vesihuoltoinfrastruktuurissa tulisi sopeutumissuunnitelmassa nostaa esille vesi- ja jätevesihuollon lisäksi hulevesiin liittyvät kysymykset, sillä usea kunnan vesihuoltotoimija hoitaa myös hulevesiin liittyvät ratkaisut. Usein hulevedet aiheuttavat ongelmia ja haasteita jätevedenkäsittelyssä eikä sitä siten voida erottaa muusta vesihuollosta. Vesihuollon osalta on pääosin mainittu kuntien omistamat vesihuoltolaitokset, mutta yksityiset vesiosuuskunnat on jätetty huomiotta suunnitelmassa. Vesiosuuskunnilla on kuitenkin oma merkittävä roolinsa ja heidät tulisi tunnistaa myös esitetyissä toimenpiteissä.

Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö, kokonaisuus on tärkeä, mutta huomioiden suunnitelman tavoitevuosi, voidaan kaavoituslain päivitykseen liittyvää toimenpidettä pitää hyvin hitaana mahdollisuutena. Lisäksi selkeä puute on se, että keskeisesti kaavoitusta käsittelevissä tavoitteissa ei ole tunnistettu maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman (MISU) sisältöä ja toimenpiteitä. Toimenpiteessä 8.3 esitetty seudullisesti merkittävien ekologisten yhteyksien kartoittaminen on erittäin tarpeen ja alueilla pitkään odotettu tietolähde alueidenkäytön suunnitteluun.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Luonnonvarojen käytön ja hoidon osalta on tunnistettu käytännössä vain uusiutuvat luonnonvarat. Suunnitelmassa tulisi tunnistaa myös uusiutumattomat mineraalit ja raaka-aineet. Kaivosmineraalien käyttöä mm. energiamurroksessa ei voi välttää ja siten on perusteltua sisällyttää myös kokonaiskestävä malmien hyödyntäminen osaksi suunnitelmaa. Ilmastonmuutoksen sopeutuminen on kuitenkin globaali haaste, eikä osia siitä voida ulkoistaa Suomen ulkopuolelle tai jättää käsittelemättä. Metsästä saatavien raaka-aineiden käyttöön vaikuttaa myös MISU:n toimenpiteet, joten sen sisältö olisi hyvä sisällyttää myös yhdeksi seurantamittariksi tavoitteeseen 11 sekä

huomioida toimenpiteessä 8.3 esitetyn ekologisten verkostojen selvityksessä esiin nousevat huomiot ja vaikutuksen metsien hyödyntämiseen liittyen.

Luonnon monimuotoisuuteen liittyvät tavoitteet kohdentuvat hyvin vahvasti suojelualueverkoston lisäämiseen. Monimuotoisuutta voidaan lisätä kuitenkin hyvin monilla eri toimintakeinoin mm. maa- ja metsätaloudessa sekä taajama-alueiden rakennetun ympäristön käytössä ja hoidossa, jonka vuoksi näiden tunnistaminen tavoitteessa 12 olisi tärkeää. Monimuotoisuuden yhtenä seurantamittarina tulisi myös tunnistaa kansallisen biodiversiteettistrategiatyön tulokset ja mittarit sekä tunnistaa selkeä yhteys myös toimenpiteessä 8.3 esitettyyn ekologisten verkostojen tunnistamiseen.

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveyden suojelu ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kaupunkien lämpösaarekevaikutuksen huomiointi alue- ja kaupunkisuunnittelussa on hyvin keskeistä, tämän vuoksi tavoitteen 14 tematiikka tulisi kytkeä myös tiiviinä linkityksenä rakennetun ympäristön kokonaisuuteen.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojelu' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

On hyvin valitettavaa, että alue- ja kuntatason merkittävyys ja rooli tunnistetaan tärkeäksi ja tarpeelliseksi, mutta samalla tunnistetaan tahojen keskeinen resurssipula ja siihen ratkaisuksi tarjotaan lisärahoituslähteiden kehittämistä pitkällä aikavälillä. Käytännössä asiaan pyritään tarttumaan antamalla ohjeistuksia, neuvoja ja tietoa rahoituskanavista, mutta ei siis konkreettista resurssia. Haasteen pitkäjänteiselle sopeutumistyölle tulee väistämättä tällaisessa ajattelussa aiheuttamaan se, että resurssointi on lyhyt jänteistä hanke- ja projektirahoituksen kestosta ja teemasta riippuvaista työtä, vaikka tavoitteita pyritään saamaan aikaan jo vuosikymmenen loppuun mennessä. Mikäli suunnitelmalle halutaan aitoa vaikuttavuutta tavoitevuoteen mennessä, tulee jokin pitkäjänteinen rahoitusinstrumentti pystyä määrittämään jo tässä vaiheessa tai sen välttämättömyys olisi hyvä nostaa esille suunnitelman vaikutustenarvioinnissa.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tietopohjan kehittäminen ja ylläpito on erittäin tärkeää sopeutumistyön kohdentamisen osalta. Tietokannat tulee ehdottomasti laatia keskitetysti kansallisesti, mutta tiedon tulee olla riittävän yksityiskohtaista, että se tukee alue- ja kuntatasolla tehtävää työtä ja sen pitää olla myös näiden tahojen saatavilla. Epäselväksi jää myös se, miten tavoitteen 19 vaikutustietokanta eroaa toimenpiteet 24.4. seurantajärjestelmästä, näiden eri tietokantojen ja järjestelmien tulisi olla tosiaan tukevia ja siten niiden linkitys toisiinsa olisi hyvä tunnistaa jo suunnitelmassa.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Vastuuttaminen on jaettu pääsääntöisesti eri ministeriöiden tai muiden valtionhallinnon toimijoille (tutkimuslaitokset, virastot, toimielimet) ja se on hyvin perusteltua. Usea tavoite tai toimenpide vaikuttaa kuitenkin toisiinsa ja niiden osalta tulisi pohtia nykyistä enemmän poikkihallinnollisia ratkaisuja niiden vastuuttamisessa.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Maakuntien liitoilla on merkittävä rooli suunnitelman toteuttamisessa. Suunnitelmassa tunnistettujen aluesuunnittelun ja yhteistyötehtävien lisäksi, on tärkeää, että alueellista kokonaisuutta tarkastellaan kansallisen kokonaiskuvan ja kuntatason yksityiskohtaisemman kuvan lisäksi aluetasolla. Myös useat esitetyt tavoitteet vaikuttavat ylikunnallisesti ja niiden tarkastelu maakuntatasolla on perusteltua. Kunta- ja aluetasolla resurssit vaihtelevat kuitenkin suuresti ja niiden lisäämistä ei voi korostaa liikaa. Varsinais-Suomen liiton ja Valonian rooli on tukea kuntien ilmastotyötä myös sopeutumissuunnitelman osalta.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

-

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

Suunnitelmaluonnos on hyvin kattava ja monipuolinen. Osin esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat vaikuttavuuden ja toteutuksen osalta epävarmoja huomioiden asetettu tiivis aikataulu. Myös selkeänä haasteena voidaan tunnistaa se, että suuri osa toimenpiteistä on tarkoitus toteuttaa virkatyönä, joka käytännössä johtaa ohjeistusten ja suositusten laadintaan, mutta eivät tuo alue- tai kuntatasolle mitään resurssia niiden toteuttamiselle. Useassa kohdin ja useissa eri selvityksissä on todettu, että toteuttavalla tasolla, eli alue- ja kuntatasolla, ei resurssia suunnitelmassa kuvattujen tärkeiden aiheiden toteuttamiselle ole. Mikäli halutaan saada aidosti vaikuttavaa toteutustyötä ei se myöskään voi perustua hankkeisiin tai muihin erillirahoituslähteisiin, jotka eivät luo tarvittavaa jatkuvuutta työlle.

Useat tavoitteet ja niitä toteuttavat toimenpiteet sivuavat tai täydentävät toisiaan ja siten niiden riippuvuussuhteet ja yhteisvaikutukset tulisi huomioida suunnitelmassa nykyistä konkreettisemmin

ja paremmin. Mikäli toimenpiteiden välinen linkitys jää epäselväksi, on mahdollisuutena se, että kokonaisuuden toteutus jää osittaiseksi ja eri toimenpiteet eivät toteuta tavoiteltua kokonaiskestävyyttä riittävästi.

Tärkeää on kertoa konkreettisesti, miten asiaa koordinoidaan kansallisesti ja mitkä eri ministeriöiden hallinnonalat toimivat niin, että turhia ristikkäisyyksiä ja päällekkäisyyksiä ei tulisi niin hallinnon kuin käytännön toiminnan osalta.

Mäkeläinen Erika

Varsinais-Suomen liitto - Heikki Saarento, suunnittelujohtaja